

הוועידה האדומה' של הנוער-העובד (תשרי תרפ"ז) ושומרי תומותיה

לנסיבות הספרותיות של ייסוד הסקציה של הנוער-העובד ובטאונה במעלה

אבידב ליפסקר

ייסוד הסקציה של הנוער-העובד ובטאונה במעלה היה תופעה ייחודית מבחינת התפתחותה של ההסתדרות כאיגוד מקצועי בארץ-ישראל, תופעה שלא היתה כדוגמתה בשום מקום מחוץ לארץ-ישראל. ההתארגנות הזאת של נוער כאיגוד מקצועי ('הסתדרות הנוער העברי בארץ-ישראל') וכתנועה הנושאת מסר חינוכי ותרבותי (באמצעות מועדונים ובאמצעות הביטאון במעלה) נחקרה בהרחבה בידי מוניה אדמתי בספרו במעלה נעורים.¹ מחקר זה עוסק בהיבטים הכלכליים, הפוליטיים, החברתיים והתרבותיים של התופעה. מטבע הדברים יוחד לנסיבות הספרותיות מקום קטן למדי בין כלל הנסיבות שהיו כרוכות בהופעת התנועה ובטאונה. עם זה ציין מוניה אדמתי את המקום המרכזי שתפס המשורר הצעיר אברהם ברוידס בשלבים הראשונים של ההתארגנות לקראת הקמת הסקציה:

אחד הראשונים הוא המשורר אברהם ברוידס, אשר ביאליק קרבו אליו מנעוריו, מראשית כתיבתו בעלוני 'הנוער העובד', ב'מעלה', וב'דבר'. שירתו גבעה מעצם חיי הנוער העובד ונסיון חייו בעבודה, בלימודים, בחיי חברה ולאחר-מכן גם מההתיישבות. ברוידס היה פעיל בתנועה למרות חולשתו הגופנית. חביב היה על חבריו ושימש כדוברם בעניני רוח וכמשוררם [במעלה נעורים, עמ' 41].

* מאמר זה הוא חלק ממחקר שעשיתי לשם כתיבת ספרי לעמל יולד, שירת אברהם ברוידס על רקע תקופתה מימי וילנה והעלייה השלישית ועד לשנות השבעים. הספר יראה אור בהוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה/זמורה ביתן.
1. יסודו של המחקר בעבודה לשם קבלת תואר שני: מ' אדמתי, 'הסתדרות הנוער העובד' בשנים 1924-1930: מאגוד מקצועי - לתנועת נוער חלוצית', אוניברסיטת תל-אביב 1973. החיבור ראה אור כספר: מ' אדמתי, במעלה נעורים: הנוער העובד 1924-1931, תל-אביב 1974; ראה גם: ב' חכליל, 'הנוער העובד, תנועת הנוער הגדולה והמגוונת ביותר', בתוך: מ' נאור (עורך), תנועות הנוער 1920-1960: מקורות, סיכומים, פרשיות נבחרות וחומר עזר, ירושלים 1989, עמ' 37-48.

בסיכום ממצה זה יש משום תיאור הולם של מקומו של ברוידס בתהליכים לקראת ייסוד הנוער-העובד, אבל כבר מן הרמזים על קשריו עם ביאליק אפשר להבין שמלבד הצד הפורמלי של המעורבות בפעילות למען הקמת סקציה לנערים עובדים ליד ההסתדרות פעלה כאן אישיותו הספרותית את פעולתה המיוחדת. פעולה זו, כפי שיתואר בהמשך הדברים, היתה בעלת היקף נרחב וכללה חוגים ואישים חשובים בספרות העברית, שעמם קיים ברוידס קשרים הדוקים בשנות ה-20. התהליכים האלה לקראת הקמת הנוער-העובד חשובים אפוא לא רק בתור מכוני התופעה המצומצמת של ייסוד התנועה והביטאון במעלה, אלא יש בהם ללמד על המתחים והמאבקים בהקשר פוליטי ותרבותי רחב יותר בסוף שנות ה-20 בארץ-ישראל.

אברהם ברוידס עלה לארץ-ישראל באייר תרפ"ג (1923) עם משפחתו והוא בן שש-עשרה שנה. חודשים אחדים ישבה המשפחה ביפו, ולאחר מכן עקרה לתל-אביב. הנער המשורר, שלא הספיק להשלים את חוק לימודיו בוילנה, נאלץ למצוא עבודה למחייתו בשל קשייה הכלכליים של המשפחה; תחילה בעבודה בפרדסי פתח-תקווה ואחר-כך בעבודות בניין וסלילת כבישים בתל-אביב וסביבותיה.² שלא בטובתו מצא עצמו מעורב בהווי המצוקה הכלכלית של ימי המעבר שבין העלייה השלישית לרביעית, שהיו מלווים במאבק למען עבודה עברית כנגד התחרות הקשה של העבודה הערבית הזולה. המאמץ לגייס עובדים באמצעות הוזלת העבודה הביא לידי ניצול ילדים ונערים בעלי רקע כלכלי ירוד. בזכרונותיו תיאר ברוידס קבוצות נוער העוסקות בעבודה מפרכת בלא התחשבות לא בגילם של העובדים ולא במצבם הגופני.³ לעדות זו נמצא אישור בעיתונות התקופה, בייחוד זו שהשתתף בה הנוער, אך גם מפי סופרי הדור, כגון עדותו של אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ (אז"ר, 1854-1945) בקונטרס, עיתונה של תנועת הפועלים:

אולם במיוחד עניין פרט אחד, גורלם של השוליות בני השלש-עשרה הלומדים, כביכול, מלאכה אצל בעלי-מלאכה. צעקה פולחת לב נשמעה לי מתוך דברי אחד הצירים מירושלים. השוליות עובדים מבוקר עד ערב ועד שעה מאוחרת בלילה, לא מקצוע שהם רוצים ללמוד, אלא בעסקי הבית והשליחות.⁴

2. על ימי העבודה בתל-אביב ראה: א' ברוידס, פגישות ודברים: עם סופרי הדור, רמת-גן 1976, הפרק 'עם מחצצי החצץ', עמ' 19-20. עוד קטעי יומן ראה בחוברת מעגלי אדם ושיר לאברהם ברוידס, תל-אביב תשכ"ב, עמ' 28-31.
3. 'חומר האנושי של הנוער העובד שברובו הגדול הנו משולל כל ידיעות ראשונות. הניצול, היחס המעליב מצד האדון, שעות העבודה המיותרות, חוסר ההגנה של העובד, ומאידך - חוסר העבודה, מקרי רעב לעיתים קרובות ...', ראה: א' ברוידס, 'לברור עבודתנו התרבותית', במעלה, א (מאי תרפ"ו), עמ' 10. עדויות מוזעזעות על ניצול נערים, הכאתם (!), הכאתם למשפט על גנבת מזון והלקאתם כעונש ראה אצל: ד' כהן, חסד נעורים: דפים מספר הנוער העובד, תל-אביב תשט"ז, עמ' 55-59.
4. אז"ר רבינוביץ, 'הרהורים', קונטרס, קצא (חשוון תרפ"ה). עוד תיעוד בעיתונות התקופה ראה: מ' שניר, כיבוש עבודה: ביבליוגרפיה על מאבקי העבודה העברית, כיבושיה וארגונה משנות תרס"ו-תרס"ט, תל-אביב תשי"ט, בעיקר עמ' 31-35.

חוויה קשה זו של ימי נעוריו בתל-אביב היתה בעיני ברוידס מעין התמטשות של תפיסת חיים ציונית-סוציאליסטית, שלאורה חונך בבית אביו בוויילנה. המתח הביני-מעמדי של עובד מנוצל ומעביד מנצל נעשה היסוד המניע בפעולתו החברתית ובעיקר הספרותית. יסוד אידיאולוגי זה היה שונה מעיקרו מן האידיאולוגיה של תנועת העבודה העברית בשנות ה-20. זו התבססה בעיקר על שני יסודות: עבודת האדמה וגאולת ארץ-ישראל, ושני אלה הם שהזינו את שירת המשורר החלוץ בן העלייה השלישית, כגון בשירי הגברות העולה (תל-אביב תרפ"ו) של אורי צבי גרינברג. רישומיה של האידיאולוגיה המעמדית ניכרים כבר בכיכורי שירתו של ברוידס בארץ-ישראל, שאותם כינס לראשונה באיחור רב בקובץ בתלם (חוב' ג, תרצ"א). הקובץ הצנוע בהיקפו ובצורתו החיצונית ראה אור במסגרת פרסומי ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ-ישראל, משום שלנוער-העובד לא היו האמצעים הכספיים להעמיד מערכת מורכבת של הוצאת ספרים. בדברי המבוא לחוברת השירים, שהובאו מטעם המועצה הארצית להסתדרות הנוער-העובד העברי בארץ-ישראל, מצטלצלת הנעימה הרעיונית המיוחדת לגוף זה במשמעות שעמדנו עליה כאן:

ברגשי שמחה נושא הנוער העובד את ברכתו הנאמנה לחברו ברוידס בצאת לקט זה משיריו. יהי רצון כי גם אותם משיריו המתנים את ענותו של הנער העובד, קשי יומו ולבטיו במשטר החיים האכזרי - לא יאחרו מלהופיע בספריית 'במעלה'.⁵

כלומר, כותבי הדברים לא הסתפקו בסממאות הרגילות על 'משא העמל' של החלוץ וגאולת ארץ-ישראל משימונה, אלא סברו שיש להוסיף על האידיאולוגיה המסורתית של תרבות החלוצים את סבלה של קבוצה נבחרת, הנושאת עליה תו מעמדי מיוחד. יסוד זה בולט מאוד בשיר הפתיחה לקובץ 'אגרת' (בתלם, עמ' 5), שעל-פי תוכנו הוא מן הראשונים שכתב ברוידס בארץ ועניינו דברים שמפנה הדובר אל אָחיו שנשארו מאחור, בגולה. נמעניו הם המגשימים בכוח של פתוס חלוצי מן הדגם ה'ישן' גוסח ימי העלייה השנייה והשלישית:

פִּי מְתַר תְּצֵאוּ בְּכֶם מְשֻׁלְהֵבִים לְדָרֶךְ
מְתַרֻּנְנִים יְתָדוּ בְּשִׁיר הַיְקִיצָה -
זְכְרוּ: בְּאַרְץ נְרִתְמִים לְעִבּוֹדַת הַפָּרֶךְ
לְחִיּוֹת אֲדַמַּת הַכֶּף וְתַבְצָה

סמוך לסיום האיגרת השירית הזאת כבר נבעים הסדקים בחומת הפתוס החלוצי וניכרת התלונה המעמדית-החברתית, שכמוה היה אפשר לשמוע אצל המשורר 'ל'

5. א' ברוידס, בתלם, ג, תל-אביב תרצ"א, עמ' 3. על העטיפה של הקונטרס הקטן (12x16 ס"מ, 36 עמודים) הוצנעה תמיכתה של ההסתדרות הכללית באותיות פטיט, ואילו המו"ל המוצהר, ההסתדרות הכללית של הנוער העובד העברי, הובלט בקו עבה ובאותיות מודגשות. בספרו השני של ברוידס, אשנב, שראה אור בפורמט ובהיקף דומים, הושמט כליל האזכור של ההסתדרות הכללית ושם המו"ל המופיע בו הוא 'במעלה'.

אלמי, בטון מאופק יותר, אך לא אצל המשוררים בני הדור שראו את עצמם חלק מתרבות העמל של אותן שנים:

התיים בִּישְׂרָאֵל פְּבָדִים כְּהַרְרֵי בְּזֹלֶת,
הִנֵּה מִשְׁבֵּר, אֶסוֹן וְעֶלְבוֹנוֹת.
רַק בְּגֵאוֹן נַחְוִיר מִשָּׂאת הַנֶּפֶשׁ הַנְּגוֹלֶת,
בְּקִנְאוֹת עֵזָה נְקִים הַחֶרְבָּנוֹת...

הקמת הריסות, תיקון חורבן ושחזור פארה של המולדת ההרוסה – אלה הנושאים שגולמו בקונוונציות ספרותיות משתנות מאז ספרות ההשכלה ועד לספרות העלייה הרביעית. למרות השינויים החריפים שהתחוללו בקונוונציות האלה נשמר תמיד ציר טלאולוגי קבוע של גאולת הארץ, שבהיצמדות אליו ראה המשורר העברי את מעשה התיקון האנושי והלאומי של היהודי. כאן, ביצירתו המוקדמת של ברוידס, נבעה סדק ראשון בבסיס הקונוונציה הזאת. תהליך גאולת הארץ נכרך בהרגשת משבר, עלבון ואסון, שהחלוץ הוא מתקנה וקורבנה בעת אחת. השיר בא להזהיר את עתודת החלוצים מפני אידיאליזציה של רעיון גאולת הארץ ותובע מן החלוץ מאמץ של שיקום עצמו מחורבנו הנפשי, שבא עליו מעצם הייעוד שקיבל עליו.

חידוש זה בטון ובאווירה הוא קיצוני אף יותר מן החוויה המשכרית המשתקפת בכתבי ברנר; הביקורת שהפנה ברנר כלפי האידיאליזציה של המציאות הארץ-ישראלית לא הכירה את התחושה של 'קנאות עזה', כדברי השיר, לשם מאבק על 'השבת הגוילה הנפשית' לחלוץ המקופח בידי חברת האם האידיאולוגית שלו. גם בסיפורים שבהם הקונפליקט הוא פנים-חברתי, כמו 'המוצא', מדובר בהתנגשות שבין נציגי האיכרות המבוססת הוותיקה ובין פליטי יפו-תל-אביב שגירשו הטורקים, כלומר קונפליקט בין חברות שונות מאוד זו מזו. הנוסח החדש בשירו של ברוידס נימק את הסבל במתחים פנים-חברתיים של בני קבוצה אידיאולוגית אחת, ומן הבחינה הזאת יש כאן שינוי עקרוני של עיצוב חויית הסבל החלוצית לעומת שירת העלייה השלישית.⁶

סבלו של החלוץ הוצב כערך אידיאולוגי, ובעקבות כך גם כערך תמטי מרכזי אצל החשובים שבמשוררי שנות ה-20, כמו א"צ גרינברג (הגברות העולה, תרפ"ו) וי' למדן (מסדה, תל-אביב תרפ"ז). הפואמה של למדן היא חיזיון פואמתי-דרמטי שגיבוריו הם 'המוקע המתהלך', 'שריד', 'עולה רכה' – דמויות שהעניקו לפרקי

6. יוצא דופן לגבי הבחנה זו הוא כמובן המשורר ליובה אלמי, שכבר בתרפ"ז הרפס שירים בעלי אופי מעמדי מובהק בספרו בשער (תרפ"ז). כך הוציא אלמי את עצמו במופגן מכלל הקונסנוס האידיאולוגי המוסכם של שירת העלייה השלישית, ובשנת 1929 היגר לברית-המועצות. על כך ראה: ח' חבר, פייטנים וכריונים, ירושלים 1994, עמ' 33-34. ברוידס לעומתו ניסה למתן ולעצב עמדות אלה בתוך הקונסנוס האידיאולוגי, כלומר לתולל מהפכה רעיונית במערכת חברתית (נערים חלוצים מול בוגרים עובדים), מערכת שביקש לשנות אבל גם להשתלב בתוכה.

הפואמה את כותרותיהם. גיבורים אלה צועדים בתוך שיירת אביונים אל חומת מסדה ומפילים עצמם אל תהומות הייאוש שלרגליה. זו מצוקה מרטרית, קורבן מוגש מרצון על מזבח רעיון הגאולה, ששירת העלייה השלישית התמסרה לו. שירי אצ"ג בקובץ הגברות העולה דומים מן הבחינה הזאת לשירי למדן במסדה; העניים המלכותיים האוכלים מ'פת הדווי מאותה עיסה ישראלית' ('בוזה הדם', הגברות העולה, עמ' יא), הם אביונים בסעודה אכוריאסטית - בכעין סקרמנט משיחי של התקדשות לרעיון הגאולה.⁷ בשני הקבצים, של למדן ושל גרינברג, יסוד העניות והאביונות הקדושה אינו בא לייצג מובן מעמדי כלל ועיקר. אמנם גרינברג היה מודע לעצם קיומו של קונפליקט מעמדי ואף התייחס אליו במלוא החריפות בפריודיקה של תנועת הפועלים בסדרת מאמריו 'ממגלת הימים ההם' שנדפסה בדבר. בייחוד בוטה התקפתו בנושא זה בסעיף הנושא את הכותרת 'כלבי החלוציות ו"האחים" המתנכרים...', על האיכרים השבעים הנותנים לאחיהם לרעוב:

על הפרט הציוני, המתכחש לאסון, אין לנו כוח לצוות ... אין אנו מפגינים כנגדו, אפילו בעיניים בוערות. 'כאילו' אין לנו סינה. במדינה אחרת הרי לא היה החלק הציבורי הרעב והמסתגף, שותק כל-כך לחלק הציבורי השבע ונהנה, כאשר אנו שותקים.⁸

אבל למרות הכאב הרב על עצם הופעת מתח בין-מעמדי-כלכלי סירב גרינברג לעשות את המתח הזה דגל מוצהר של מאבק, ולו משום שהתנגד עקרונית לכל עמדה פלגנית-מיליטנטית שתעורר סכסוך פנים-יהודי בארץ-ישראל. בימים שהדפיס אצ"ג את סדרת מאמריו 'ממגלת הימים ההם' החל ברוידס לפרסם את שיריו בממעלה, לאמור - תקוותו של גרינברג לקונסנווס לאומי ותרבותי בעניין יעדיה של תנועת העבודה נכזבה, ורצונו להמשיך ולבטא את האתוס המקובל בספרות העלייה השלישית לא התקבל על דעת הכול, על-כלי-פנים לא על דעתה של אותה שכבת צעירים שברוידס הוא נציגה, שכבר החלה לעצב אתוס פוליטי בכיוון אחר, כנראה בהשפעת אחדות-העבודה. מעדותו של ברוידס על ימיו הראשונים (תרפ"ד-תרפ"ח) בארץ עולה שמדרך

7. על היסוד המרטרתי בשירי הגברות העולה של אצ"ג ראה במסה החשובה: 'עניים בסעודה מלכותית - לבחינת שירתו של אצ"ג בתקופתו הראשונה בארץ-ישראל', בתוך: ג' קצנלסון, גולף הכלים של הכוסף: מסות על שירת אורי צבי גרינברג, תל-אביב 1993, עמ' 65-80. המסה נדפסה לראשונה במאסף לדברי ספרות. בקורת והגות, ח-ט (תשכ"ח), עמ' 205-224. גם כשכתב אצ"ג 'פרולטרים בישראל קראו לי להיות פייטנים' ('יסוד מלכא', סדן, א-ב (כסלו תרפ"ה), עמ' לו), הוא הסיט את המשמעות המעמדית של המושג 'פרולטריון' למובן אפוקליפטי של הגשמת חוון הגאולה בידי אביוני החברה ולא בידי הפייטנים המספחים את 'הרך והענוג' בלשונו. בעניין זה ראה הבחנות אצל: ח' חבר, פייטנים ובריונים, בפרק 'שירה מעמדית כאופוזיציה', עמ' 37.

8. אצ"ג גרינברג, 'ממגלת הימים ההם', דבר, 1 באפריל 1927.

הטבע הזדהה עם המנטליות האידיאולוגית של אנשי העלייה השנייה דווקא, ולא עם זו של אנשי העלייה השלישית:

שקצתי בעסקנות התנועה [הנוער־העובד] וצמאתי להשיג מקור יניקתה של רת־העבודה בציון ומשמעות עקרוניתה. עברתי על מאמרי א.ד.גורדון, 'האחדות', 'כרכי האדמה', 'מעברות', 'בדרך' לוילקנסקי, יומנו של טרומפלדור ושמעתי תורת מפעלותיה של ההסתדרות וראשי־פרקים בכלכלה מדינית מפי דב הוז, אליהו גולומב ו"ל ומשה שרתוק (שרת) יבלח"א.⁹

עיצוב החוויה החלוצית לא היה תלוי, כמסתבר כאן, במציאות אובייקטיבית לבדה, שאותה חווה ברואים על בשרו, אלא בהשתקפות פנימית, המעידה על שחיקה גוברת של ערך המעשה החלוצי, שהמשורר, גם אם התנסה בו, שוב לא ראה בו ערך אבסולוטי, אלא צורה ישנה של הגשמתו ואובייקט של געגוע. נוכחות מובלטת ניתנה למעמדיות, שנולדה כצורת השתלבות של המשורר בן העלייה הרביעית בארץ־ישראל. המיקום החברתי במובן המעמדי שלו הוא שקבע בסופו של דבר אמת־מידה חדשה להערכת הישן והעמיד את הקונפליקטים הפנים־חברתיים במרכזה של החוויה הספרותית החדשה.

הקונפליקט הזה גרר שפה חדשה לתיאור קבוצת החלוצים בשירת ברואים. מי שנקראו בשנות ה־20 'חלוצים' כונו לקראת סוף העשור 'עובדים' או 'פועלים'. השוני, שאפשר להבחין בו בעיתונות השמאל של התקופה (קונטרס והפועל הצעיר), אינו רק עניין של חילופי מינוח, אלא היסט במיקוד המשמעות; במקום אידיאל הצינונות המדינית והמשכה המגשים (גאולת ארץ־ישראל וגאולת האדם היהודי בעבודת כפיים נוסח גודד העבודה, למשל), הובלטה אידיאולוגיה ארגונית־חברתית של איגוד מקצועי, כביטוי של מתיחות פנים־חברתית ובמגמה לשמור על אינטרס של קבוצה אחת לעומת אחיותיה בתוך חברת אם.¹⁰

הנוער־העובד, שברואים היה מראשוני מייסדיו, הוא דוגמה מובהקת לכך. מלכתחילה חתרו קבוצות נוער במקומות שונים בארץ להקמת גוף מקצועי שיצג אינטרסים מיוחדים של נערים עובדים ויגבש מעין 'מגילת זכויות' שתגן עליהם. כלומר, לא דובר על הנעה אידיאולוגית־פוליטית, אלא על פעולה ארגונית של

9. א' ברואים, 'תקופה ודרך', בתוך: מעגלי אדם ושיר לאברהם ברואים, עמ' 34.
10. סוגיה זו נידונה מזווית ראייה אחרת אצל ח' חבר, פייטנים וכרונינים, עמ' 35-43. זרותו של המאבק המעמדי לאנשי העלייה השלישית בולטת מתגובתם של אנשי עין־חרוד וכפר הילדים' שעליד הר תבור על ביקורו של ברואים אצלם בקיץ תרפ"ו: 'השתדלתי "לעשות נפשות" למען הנוער העובד. אך כשנודע להנהלה על השליח "הזר" ומסרתו "הפסולה" הוגד לי במפורש, שלא יורשה לחניכי המוסד לעסוק ב"פוליטיקה" ...', ראה מעגלי אדם ושיר לאברהם ברואים, עמ' 35. באותו סיוור שערך ברואים עם משה פלמן (אריאלי) נפגשו השניים עם חיים אפתייקר (אתר), דוד מלץ ויהודה רוניצקי (ארוז) מתל־יוסף, הרושם שעשה עליהם ברואים לא היה עמוק. אלה היו, כמובן, אנשי העלייה השלישית שעמם, למרבה הסתירה, כמעט לא היה ברואים מסוגל להידבר בשל פערי מנטליות וחניכה תרבותית שונה מעיקרה.

קבוצת עובדים בעלי אינטרס כלכלי וחברתי משותף, תופעה שכונתה לאחר מכן 'הסקציה'. ברודס, על-פי עדותו שלו וגם על-פי עדויות אחרות, היה מראשוני המארגנים הפעילים שדחפו להקמתה של סקציה מקצועית עצמאית של נערים - תופעה יחידה במינה בארץ-ישראל, שאינה מוכרת במקומות אחרים בעולם. ייחודה בספונטניות שלה ובעצם הדבר שיזמו אותה בני הנוער עצמם, שאמנם קיימו זיקה להסתדרות, אך מן הבחינה הלוגיסטית פעלו במנותק ממנה ושנים ביקשו לשמור על עצמאות פעולה ועל אי-תלות פוליטית.

הפעילות בקלוב הנוער-העובד

הראשונים שפעלו להקמת הסתדרות הנוער-העובד היו ישראל גלילי ומאיר ארזי. ראשיתה של התארגנות זו היתה כאמור ספונטנית - צמיחה מתוך קבוצות של נערים עובדים. היסוד האופייני לפעילות הנוער במקומות שונים, כמו זו של ברודס כרכו קבוצת נוער באזור תל-אביב, היה ביוזר, כלומר עצמאות של פעולה ארגונית על בסיס מקומי, וזה למרות חשיבותה של המנהיגות. רוב האגודות הוקמו בלא שידעו זו על זו, והדבר תועד כבר בעלוניה הראשונים של התנועה משנת תרפ"ו.

הוועידות שנערכו בשנים תרפ"ד-תרפ"ו מציינות את התחנות בדרך אל גיבוש של הארגון הזה משלב מבוזר לחלוטין לשלב של צנטרליזציה, שנועד לנווט את המועדונים השונים בכיוון מתוכנן בידי מרכז כלשהו. הוועידה הראשונה התקיימה בתל-אביב ב"ט-כ' בתשרי, סוכות, תרפ"ה (1924). לפגישת היסוד הוזמנו ברל כצנלסון וא"ז רבינוביץ, מה שמעיד שלמרות הרצון לשמור על עצמאות ארגונית ניתן ביטוי גם למגמה שמרנית של הידוק הקשר עם נציגי האידיאולוגיה של הממסד הפוליטי והספרותי מן העבר. כבר בוועידה זו הורגשה התפנית המעמדית החדשה, ובמסגרת ההחלטות 'המאזנות' אותה נאמר שאסור שתהיה לחברי הנוער-העובד זיקה כלשהי ל'מפלגת אם', בייחוד לא למפלגה שחורטת על דגלה רק ייעוד מעמדי, לפי שהנוער-העובד מיעד לעצמו גם תפקיד ציוני.¹¹

ברקע ההחלטה הזאת עמדו לחצים גלויים של מפלגת פועלי-ציון שמאל לצרף את תנועת הנוער שלה, 'נוער בורוכוב', אל הנוער-העובד, מעשה שהיה עלול להסתיים בהיטמעות התנועה החדשה בזו הוותיקה ממנה. גרוע מזה - השמאל הקיצוני, ובעיקר הפרקציה הקומוניסטית, עשה נסיונות אלימים לנצל את עוברת ריכוזן של קבוצות נוער במצוקה בצריפי המועדונים כדי למושכם אל שורות הפרקציה. התקפותיו של השמאל הקיצוני באו לידי ביטוי בחדירה אל המועדונים, בהפרעות לפעילות ובתעמולה בשכונות שהתקיימה בהן פעילות מרוכזת של הנוער-העובד, כפי שהעיד ברודס ברשימתו 'עם ראשית הדרך':

הה, אילו ניתן פה לקרשים של הצרף, אותם עדי-הראייה האלמים - והיו

11. אה"ע, תיק פרוטוקולים 213/4 (ד); ראה אצל מ' אדמתי, במעלה נעורים, עמ' 172, הערה 25.

פורצים בועקת-תגר על גול הילדות הברוכה, על ענותם הקודרת של אלפי נערים ונערות בעיר העברית! ... ברגעים הקשים ביותר, בימי מצוקה כלכלית, היו עטים עלינו שליחי ה'פרקציה' לערוך ציד. הסתובבו ליד הצריפים ורעו שטנה ומרירות. בכל דרכי-התעמולה הנפסדות, בפיתויים-שפלים התאמצו לפרוש לנער המנוצל והמדוכא. הם השתדלו לעקור את הנער העובד מהמציאות הארץ-ישראלית ולהפנות את געגועיו ותקוותיו לקראת 'גן-העדן' שבברית המועצות. לא פעם בשעת הרצאה הועף לפתע צרור כרוזים אל תוך החדר. קם רעש ולעיתים הגיעו הדברים לתגרת ידיים. גם שליחי 'פועלי ציון שמאלי' ניסו להפריע.¹²

לחצים אלו מצד השמאל הרדיקלי, ובעיקר המופ"סים¹³ שנלחמו בעת ההיא במפעל הציוני על כל גווניו, עוררו דאגה רבה מחוץ לחוגי הנערים, והד האירועים הגיע גם אל ביאליק, כפי שמעיד ברוידס בזכרונותיו על פגישתו עם המשורר ימים מועטים אחרי ועידת היסוד:

אי-אי-אי - ממשיך ביאליק וטופח שוב על גבי - בחור טוב אתה, אמור לי: צדקתי? מה מלמדים שם את הנערים? שמירה הם טעונים כאותם נטעים רכים, לבל יעקרו באבם מאדמת מטעם. רוחות-איבה מנשבים סביבם. ה'מופסים' אורבים ליד הצריפים שלכם. סיפרו לי אני יודע.¹⁴

שאלת הזיקה לאגף הקיצוני של תנועות השמאל לא ירדה מן הפרק בוועידות הביניים (שנקראו 'מועצות'), עד לכינוס המרכז בכ"ח בתמוז תרפ"ו, שאברהם ברוידס השתתף בו בתור ציר בעל ותק בין עשרים ואחד הצעירים (כולם בני 17 לכל היותר). הצעירים הללו הם שהרכיבו את גרעין כינוס היסוד שנערך קודם לכן, בסוכות תרפ"ה, ועמם גם ישראל גלילי, דוד כהן, משה פלמן (אראילי), דוד כפרי, דוד זהבי, דוד ברש.¹⁵ מועצות הביניים הכינו את כינוס המרכז, שכאמור נערך בתמוז תרפ"ו, לקראת הוועידה הכללית הראשונה. זו נערכה בתשרי תרפ"ז בהשתתפות 41

12. א' ברוידס, 'עם ראשית הדרך', בתוך: ר' אשכול (עורך), הנער העובד, תל-אביב תשי"ב, עמ' 216-225. מובא גם אצל מ' אדמתי, במעלה נעורים, עמ' 196-198.

13. מופ"ס - כינוי מקוצר של 'מפלגת פועלים סוציאליסטים', שמה של המפלגה הקומוניסטית הארץ-ישראלית בשנות ה-20. מופ"סים הוא כינוי לחברי המפלגה הקומוניסטית הארץ-ישראלית.

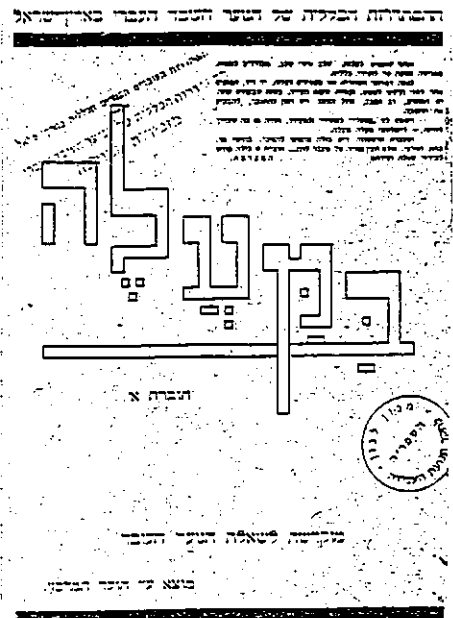
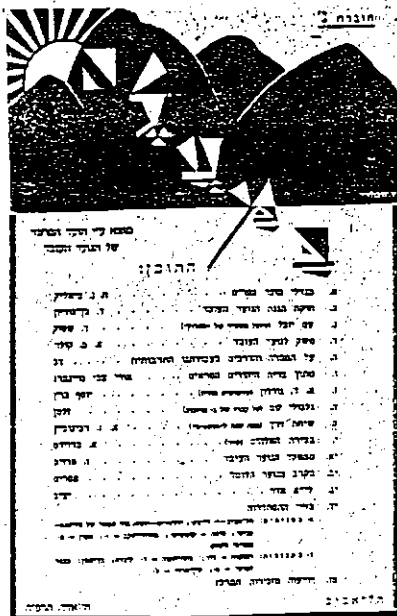
14. 'ביאליק והנוער העובד', בתוך: א' ברוידס, פגישות ודברים, רמת-גן 1976, עמ' 21. ביתו של ביאליק נמצא לא רחוק מצריף הנוער-העובד. בהספד שנשא דוד כהן על ביאליק, 'בציון האבלה' (16.7.1934), תיאר כיצד נהג ביאליק להלך סמוך לקירות הצריף ולהאזין לשיחות המתנהלות בו מתוך חדרה רבה לגורל הנערים. על-פי עדותו של כהן השתתף ביאליק בסמינרים שנערכו לנערים בבן-שמן (בעיקר על 'האגדה'). ראה: ד' כהן, חסד נעורים, עמ' 170-171.

15. ראה רשימות מונוגרפיות על כל אחד מן הצירים הללו, ביחוד על מי שהמשיכו בפעילות בעלת חשיבות פוליטית או תרבותית. ראה מ' אדמתי, במעלה נעורים, עמ' 38-41.

צירים, שייצגו 1250 בני נוער. מבחינתו של ברוידס היתה לכינוסים הללו חשיבות משנית בלבד, כי רק בוועידה הגדולה בתשרי תרפ"ז זכה לשאת נאום פרוגרמטי שהודפס קודם לכן בכמעלה, א, ובזכותו נהיה לדובר דומיננטי בתנועה.

במעלה - גלגוליו הראשונים של הביטאון

על הוצאת הביטאון במעלה הוחלט כמועצה שהתכנסה בירושלים בה' באב תרפ"ה. מן המסמכים שהשתמרו מאותה מועצה מתברר שברוידס לא היה בין משתתפיה, אם כי שנה לאחר מכן היה משתתף פעיל בביטאון ושותף חשוב בעיצובו. מלכתחילה היה ברור שהעיתון חייב להעמיד תריס אידיאולוגי בפני תעמולת השמאל הקיצוני, כמשתמע מניסוח ההחלטה על הקמתו: 'הוצאת עלון בשם "במעלה", בו יהיה ביטוי לא רק לשאלות "הנוער העובד" אלא גם לשאלות הציונות, תנועת הפועלים הבין-לאומית, תנועת העבודה, ענייני מדע, ספרות שירה וכו'...'. גם בדברי הפתיחה שנדפסו כמניפסט בשער גליונו הראשון של הביטאון (חוברת א, תרפ"ו) משתקפת בבירור ההחלטה ללכת בעקבות מושגיה האידיאולוגיים המסורתיים של תנועת העבודה בנוסח אחדות העבודה והפועל הצעיר וברוח ההגשמה הקונסטרקטיביסטית. עמדה זו משתקפת בסרמינולוגיה המסורתית, שבאה לציין הגשמה כ'עליה שלב אחר שלב' (ולא בדרך המהפכה), בכינוי 'המעורר' שהוצמד לביטאון (כשם עיתונו הלונדוני של ברנר), ובייחוד בהבלטת היסוד האחותי הכלל-ציוני של ההולכים 'חבוקים יחד', בניגוד לקונפליקט המעמדי שהודגש בתעמולתם של פועלי-ציון שמאל

והפרקציה הקומוניסטית.¹⁶ לאחר שכבר הוכרעה דרכה האידיאולוגית של התנועה הדפוס ברוידס בגיליון הראשון את ההרצאה הפרוגרמטית שהשמיע בוועידת תשרי תרפ"ז, 'לבריר דרכנו התרבותית' (במעלה, א, עמ' 11-13, וראה גם נספח 2). מסתו של ברוידס מבטאת גם את הקונסנזוס החדש שהוסכם עליו לפני ועידת היסוד, אבל יותר מזה משתמע ממנה יחסו האישי של הכותב אל העקרונות הללו.

שלוש עמדות עקרוניות שהובעו במסה עיצבו את דרכו של במעלה:

א) קבלת הקונסנזוס של תנועת העבודה כתנאי שאין לערער עליו. ברוח זו הביא ברוידס כמוטו למאמרו את החלטת המועצה הארצית השנייה בדבר ייסוד הביטאון, ובכך העניק גושפנקה סופית לעקרון ההגשמה הסוציאליסטית ברוח הקונסטרוקטיביות של תנועת העבודה. היבט זה הובלט בניסוח המיוחד של החלטת המועצה: 'יצירת תנאים להגשמת החברה הסוציאליסטית העברית בארץ-ישראל'. ברוידס שב והדגיש בניסוחו החדש: 'הסוציאליזם העברי המתגשם רק ע"י סבל, נסיון ומלחמה ולא ע"י נוסחאות'. בסיפא של המשפט יש משום יציאה כנגד הדוגמטיות הנוסחאית הססמאית של פועלי-ציון שמאל והפרקציה הקומוניסטית. האפשרות של פיתוח תפיסה מעמדית לוחמנית היתה לדעתו מסוכנת ועלולה לספח 'שנאה עיוורת רגשנית', אך ייתכן שהתכוון גם לרדיפת הציונות והשפה העברית בברית-המועצות ולגילויי השנאה כלפי הציונות מצד הקומוניסטים בארץ-ישראל.

ב) היסוד האורייני כמדריך בפעילות הביטאון, ובלשונו של ברוידס: 'בנואי לדבר על עבודה תרבותית טהורה אני רואה בזה רכישת הידיעות האלימנטאריות ע"י ביה"ס והתוגים ללימודים השונים, אשר בלעדיהם אי אפשר לבוא במגע עם החומר האנושי של הנוער העובד שברובו הגדול הינו משולל כל ידיעות ראשונות'. בדרך זו ביקש לספח יחס של כבוד למורשת היהודית, אבל למעט ברל כצנלסון (שמדבריו הביא ברוידס במסתו) ספק אם נמצאו לעמדתו תומכים של ממש בקרב חבריו, משום ה'גלותיות' שנתלוותה לה, כביכול. רק לאחר שנקלטה הגישה הזאת בתודעת הרוב יכול ברוידס להדפיס בביטאון, החל מגליונותיו הראשונים, מכתביהם של יוצרים רבים שלא הזדהו עם הלהט המעמדי של הנוער-העובד. בשבע החוברות הראשונות של הביטאון (במעלה, א-ז, תרפ"ו-תר"ץ) הובאו אפוא דברים משל ביאליק (שם, ג, תרפ"ח), אורי צבי גרינברג (שם, ב, תרפ"ז; ג, תרפ"ח), יעקב

16. ראה פרוטוקול הישיבה, אה"ע, תיק תעודות 213/4 (17 ב). בתיק זה מובא בהרחבה ניתוח המגמות השונות שפעלו בוועידת ייסוד הביטאון. ראה מ' אדמתי, במעלה נעורים, עמ' 90, וכן עמ' 176 הערה 107. בשער העמוד הראשון של במעלה, א (תרפ"ו) הדפיסה המערכת מעין מניפסט מצומצם באותיות פטיט: 'אנחנו שואפים לעלות, שלב אחר שלב, מבורדים למאות, מפגישה צנועה עד לוועידה כללית. לנוגה דמדומי השחרית אנו מעפילים לעלות, יד ליד, חבוקים אחד לשני ועינינו לשמש. וקשות שעות העליה, קשות שבעתיים עתה. יש ה[י]סוסים, רב הסבל, גדול הכאב ויש להתגבר, להבקיע את החשכה. וישמש לנו "במעלה" למעורר ולמעודד, ויהיה נא מה שצריך להיות - להעלותנו מעלה מעלה. החוברת הראשונה היא כולה מהנוער לנוער. בהיקף צר. בחוג הארצי. אולם העין נטויה אל מעבר לחוג ... חוברת זו כולה קורש לבירור שאלת ועידתנו'.

פיכמן (שם, ב, תרפ"ז), אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ' [אז"ר] (שם, א, תרפ"ו), רחל (שם, ב, תרפ"ז) וזרובבל גלעד (שם, ז, תר"ץ).

יותר משהיה בימה לדברי ספרות נועד במעלה להיות בימה כללית לכל השאלות הארגוניות והתרבותיות של הנוער-העובד, ולפיכך התייחס ברוידס בדבריו אל הנושא ההשכלתי כאל אופק רחב של אפשרויות חינוכיות, שהצד האידיאולוגי אינו אלא אחד מהן:

כמו כן יש להרחיב את ההכרה הלאומית הסוציאלית, ללמוד את תולדות הציונות לכל גילוייה והתלבטויותיה. לשאוב מהמעיינות הקדומים שלנו, מאוצרות הרוח והמחשבה של גדולינו במשך הדורות. צריך לשוב לתנ"ך ולהחיות, לשוב למקור לשורש. אי אפשר לפתוח בשיחה על פרובלימות ושאלות חדישות טרם שלא ספגנו ורכשנו ידיעות ראשונות, שהן משמשות היסוד להבנה וקליטה אמיתית. [שם, א, עמ' 13].

ג) הפרט על מזבח הקולקטיב. יסוד ההקרבה והאחריות של הפרט כלפי הקבוצה הובלט כעיקרון חינוכי שעליו עתידה היתה הסקציה להתפתח לא רק כאיגוד מקצועי אלא גם כתנועת נוער חינוכית.

שומרי החומות של במעלה; אז"ר, כצנלסון, ביאליק ואצ"ג

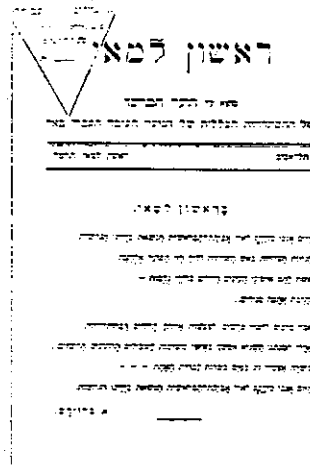
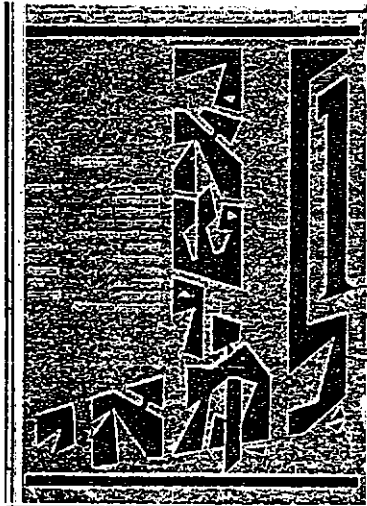
זה תריב לא נפתר הוא צדין
בין אדום ללבן ותכלה:
עוד שלם נשלם לה, קין,
את נפשות צעיריך נטול.

(ז' ז'בוטינסקי, 'אלהים, לשלטון בחרתנו')

משתתפי המועצות שהכינו את ועידת היסוד של הנוער-העובד חזרו והדגישו את התביעה למלחמת קיום יומיומית ברוח מעמד הפועלים, ובעקבות כך את הצורך לעצב מפעל חינוך שיהיה לאומי-מעמדי. התביעה להבליט את המורשת התרבותית היהודית-הלאומית הושמעה מאוחר יותר ובאה לידי ביטוי בדבריו של ברוידס בוועידה הראשונה וגם בחיי היוס-יום בקני התנועה, בשיחותיו של דוד כהן על החסידות ובהצבת דמותו של אז"ר כמין 'רבי חסידי' של הנערים.

אף-על-פי-כן נראה שהחוכרת הראשונה של במעלה (מאי 1925) נתנה משקל נכבד לצד הסוציאלי, ואילו הצד הלאומי לא בא כאן לידי ביטוי של ממש. החוכרת הוקדשה כל כולה לאחד במאי ולהסברים על מהותו של החג, והעמידה אותו בנושא מרכזי בפובליציסטיקה (בדברים משל קרוב, צבי, בן אשר), בשירה (ברוידס, 'בראשון למאי') ובטיפוגרפיה (בכתרות 'ראשון למאי' הפזורות בחוכרת ובמודעות המפרסמות את אירועי החג). לעומת זה כמעט שאין בחוכרת אזכור של ההמנון הלאומי, והרגל

הלאומי נזכר פעמים אחדות בלבד.¹⁷ גם אם התכוונו המייסדים ליצור שיווי משקל נאות בין האידיאולוגיה הסוציאליסטית ובין המגמה הלאומית לא הביאו את כוונתם זו לכלל ביטוי פומבי בכנסים או בביטאון.

אופיינית מן הבחינה הזאת פרשת הוועידה הראשונה בתרפ"ז, שעוררה הדים קשים בכל הנוגע לעיצוב הצד הסקסי שלה. מקום ההתכנסות קושט בדגלים אדומים, אבל נעדרו ממנו דגלי כתול-לבן ותמונותיו של הרצל.¹⁸ בכינוס הזה, שארך יומיים

17. הערה על כך ראה אצל מ' אדמתי, במעלה-נעורים, בפרק 'סמלים, אידיאולוגיה ותגי התנועה', עמ' 97. 'שיכתת הרגל הלאומי' נראית תמונה על רקע תיאורי הפגישות בקני הנוער-העובד, כפי שמתאר בוכרונותיו דוד כהן. בעיקר מרגשת רשימתו 'עם הסבא', ובה תיאור פגישה עם או"ר בשבת. הסופר הישיש הובל כידי הנערים, לפניו דגלים אדומים ומאחריו דגלי כתול-לבן. ראה: ד' כהן, חסד נעורים, עמ' 162-163. בפגישות עם או"ר הובלטו תכנים יהודיים, ובהן מעלה השוואה טיפוסית בין או"ר לסבא משפולקה. בהידוק הקשר עם התוכן היהודי ייצגה דמותו של או"ר מגמה מיוחדת שהשותפים לה היו ד' כהן, ב' כצנלסון ולאחר מכן גם ח"ג ביאליק.

18. הוועידה התכנסה במגרש ריק ליד צריף ועדת התרבות, היום 'גן מאיר'. תיאור מדויק של ההתרחשות בוועידה ראה ברשימה [בלא שם הכותב] 'ועידתנו הראשונה', במעלה, ב (ב' בכסלו תרפ"ז), עמ' 32-35. הוועידה נפתחה בשירת האינטרנציונל, ולא הושר בה ההמנון הלאומי. תיעוד חלקי, הממתן מאוד את חריפותה של התגובה הציבורית על הוועידה, ראה: א' ברורים (לעיל, הערה 9), עמ' 35-36.

(י"ז-כ' בתשרי תרפ"ז), נשא ברל כצנלסון נאום מתריס וכאוב שכותרתו 'סמלים וסממאות':

בחדרינו רואה אני על פי רב תמונות של מרכס ולאסל, של א.ד. גורדון, י.ח. ברנר טרומפלדור ובורוכוב. ונשאלת השאלה: מדוע אין היד הדואגת כי בחדרינו לא תיעדר תמונתו של משה הס, אחד המבשרים הראשונים של הסוציאליזם ואחד האבות של התנועה הציונית בגילוייה השלם הסוציאלי? ... איך ייתכן הדבר שבאולמינו תחסר לעיתים תמונתו של תיאודור הרצל?¹⁹

מביקורתו כלפי הכרזות משתמע שמקצת דבריו, שנדפסו בכמעלה, ב, כוונו לאופן עריכת הטקס של ועידת היסוד. למשימת 'שומר התומות' שקיבל עליו כצנלסון בתור בלם מפני סחף שמאלה אל הפרקציה הקומוניסטית ואל פועלי-ציון הצטרפו שלושה סופרים שביקשו להיות מעורבים בנעשה בתנועת הנוער החדשה: אז"ר, ביאליק ואצ"ג. אז"ר השתתף בפתיחת הוועידה, אבל ביאליק, שאמור היה להתארת ביומה השני, נקעה נפשו מן הסמליות המעמדית וסירב לבוא:

היה בדעתי לבקד בוועידה זו ... אבל לאחר שנודע לי מהעיתונים על צבעה של הוועידה ועל קולה, הרי בדיעבד נוח לי שלא ראיתיה בקלקלתה ... רק מי שנפשו נתרוקנה כבר מכל זיקה למסורת אבות, מתיר לעצמו לשבור בבת-אחת את כל הכלים.

עם זה, כמשתמע מזכרונותיו של ברוידס, חשב ביאליק לנכון להמשיך בקשריו עם סניפי התרבות השונים והזהיר את ברוידס מפני השפעתם של המופ"סים, כלשונו.²⁰ גל של דברי ביקורת חריפים כלפי הוועידה הראשונה גאה בעיתונות היומית בשל היעדרם של הסמלים הלאומיים. העיתונים הביאו בהרחבה את דברי המבקרים, ובהם גם מי שהיו יושבי-ראש במושבים שונים ומשתתפים פעילים בתנועה. ישראל הלר, איש פתח-תקווה, הטיח: 'אין אנו דורשים דגלים, אך אם הדגל הלאומי יחסר בשעה שיש דגל אחר - הרי זה עוול ועיוות המטרה היסודית של תנועתנו'. דברים דומים אמר גם יוסף ברץ, איש דגניה: 'אנו לא נחרל מן הדברים הבנאליים כדבר הדגל ו"התקוה" ... נשלחתי לברך את ועידת "הנוער העובד", ואיני יכול להשתחרר מן

19. ב' כצנלסון, 'שאלת החינוך בנוער: ב. סמלים וסממאות', במעלה, ב (ב' בכסלו תרפ"ז), עמ' 15-17.

20. דברים אלה אמר ביאליק בנאום שנשא בחצר ביתו כליל שמחת תורה של סוכות תרפ"ז, כלומר מיד לאחר סיום הוועידה. דבריו הובאו בעיתון הארץ (1.10.1926) בתור חלק מסדרת מאמרי סיקור והתקפה על הוועידה. ראה: הארץ, 6-8 באוקטובר 1926. מובא גם אצל מ' אדמתי, במעלה נעורים, עמ' 59. וראה התקפה דומה מאת ח"ל [לא מוזהה], 'עת לשתוק ועת לדבר', דואר היום, 15 באוקטובר 1926. על קשר מוקדם יותר בין ביאליק לברוידס ועל נסיבות פרסומו הראשון של 'שיר העבודה והמלאכה' כ'הזמנה' מאת עיתון במעלה ראה: ד' אופיר, 'משורר הנוער העובד', במעלה, 9 (אוגוסט 1982), עמ' 14-15.

הרושם הקשה: הכל היה זר סביבי ... אל תחדלו מהשירה הבנאלית הזאת, "התקוה". אם בדרך זו שלכם תלכו – לא תהיו המשך תנועת הפועלים בארץ ישראל.²¹ הלחצים למתן את נצימת הפולמוס המעמדי בכינוסיה ובבטאונה של תנועת הנוער העובד הופעלו אפוא לא רק מבחוץ בידי אישים ככרל כצנלסון וביאליק – אורי צבי גרינברג הוא שהניע את ביאליק לכך, כפי שיתברר להלן – אלא גם בידי תומכיה מבפנים. אותות ראשונים למידת ההשפעה שהיתה ללחצים אלה מסתמנים כבר בחוברת ב' של במעלה שראתה אור בתרפ"ז. הביטוי החריף ביותר היה כאמור מאמרו של ברל כצנלסון 'שאלת התינוך בנוער', ובייחוד הסעיף השני שחתם את המאמר, שכותרתו 'סמלים וסמאות' (במעלה, ב, עמ' 15). זו היתה גם כותרת נאוומו בוועידת היסוד. מלבד שירת 'התקווה' ביקש כצנלסון שחברת העובדים 'תקים מתוכה את המשורר, אשר ישיר את המנונה, את שבועת האמונים של העובד בארץ ... / משום שהמנון הפועלים הבין-לאומי, האינטרנציונל, אשר ערכו רב כאחד הסמלים המאחדים את מתנות העבודה לאומותיהם ולגזעיהם ... הנהו שריד קדומים ... והוא מפגר בתוכנו וביטוייו אחרי התפתחותה של תנועת הפועלים בעולם' (שם, עמ' 16).

מפריקה הפובליציסטיים של חוברת ב' ניכר כעין מאמץ לשחזר את אוירת העלייה השלישית והאתוס שלה באמצעות כריכת הנושאים הפוליטיים והחברתיים שהעסיקו את רכזי הסניפים בנושאים מן המסורת התרבותית הדתית והלאומית. מן הבחינה הזאת בולט בעיקר מאמרו של בן-אדיר, מורה בשיעורים של מזכירי האגודות המקצועיות בתל-אביב, שהדפיס את שיעורו תחת הכותרת 'תולדות תנועת הפועלים היהודית' (שם, עמ' 18). בסיומו של המאמר כותב בן-אדיר:

מחאה נמרצת מצד ההמון החשוך ועם-ארצי כנגד ה'אצילים' שלנו היתה בעצם תנועת החסידות. זאת היתה תנועה דימוקראטית עמוקה, תנועת המוני העם הנמוכים כנגד ממשלת העליונים, כנגד המונופולין הרוחני של הלומדים והמיוחסים. עכשיו ברור כבר לכל, כי מתחת לצורה הדתית-מיסטית של החסידות היה טמון תוכן ארצי חברתי-תרבותי גדול (שם, עמ' 22).

אפשר כמובן להתווכח עם הנחה זו, שלדברי הכותב 'ברורה כבר לכל, אך על רקע האירועים שקדמו לפרסום החוברת ברור שעמדתו אינה רק פוליטיזציה חברתית של תנועת החסידות, אלא היא מיועדת להציג תפיסה של רצף רעיוני מן ההיסטוריה היהודית וסמליה המסורתיים אל ההווה האידיאולוגי. בכך משקף כותב המאמר את

21. הנאומים נרשמו בפרוטוקול של ועידת העשרים של הפועל-הצעיר (סוכות תרפ"ז) עמ' 113, וכן להלן דברים שאמר י' הלר. ריווח מפורט על הפולמוס הזה ראה אצל מ' אדמתי, במעלה נעורים, בפרק 'תגובות הציבור לוועידה', עמ' 56-70, ובעיקר הערות לפריודיקה, עמ' 174. אוכזר מאוחר של 'פרשת הדגלים האדומים' ראה ברשימה 'למשטינגו' אצל ד' כהן, חסד נעורים, עמ' 59. משה סמילנסקי, עורך בוסתנאי, הזכיר את הפרשה הזאת לשמצה בשנת 1932, ודוד כהן יצא ברשימתו זו להגן על הנפת הדגל האדום.

המגמה המרסנת הכללית שהופעלה על משתתפי הביטאון ומפיצי האידיאולוגיה הפוליטית בתנועת הוועד-העובד ובבטאונה במעלה.

במובן התרבותי קיבל התהליך החדש של השיבה אל הציונות הקונסטרוקטיבית תו-היכר סמלי באמצעות העמדתו של 'אירוע תל-חי', ובמרכזו אישיותו של יוסף טרומפלדור, בתור סמל הזדהות רעיוני, ספרותי וסקסי בחיי התנועה ובטאונה. בשיבה אל סמל תל-חי חזרו פעילי הוועד-העובד על מעשה היסטורי שנעשה חמש שנים קודם לכן בהקמת 'גדוד העבודה ע"ש יוסף טרומפלדור' (י"א באלול תר"ף), אבל בניגוד לסחיפה שמאלה, שגברה בגדוד לקראת סוף שנות ה-20 עד כדי הצורך להוציא חטיבה קומוניסטית גדולה מתוכו (דצמבר 1926), ניכר שבתנועת הוועד-העובד הוצבה דמותו של טרומפלדור כדיוקן של מופת לאומי-ציוני מובהק. ביטוי מובלט לכך ניתן בפתח החוברת השנייה של במעלה, שבעמודה הראשון נדפס שירו של א"צ גרינברג 'לא כורי זהב - -' (במעלה, ב, תרפ"ז, עמ' 3):

לא כורי זהב - -

לא כורי זהב אנו פה במדבר, אלא חוצבי בर्फ.

יש דלקת בלב!

וכל זה המכאוב וכל זו התנועה: לבקוע שריון אדמה סלועה

ולמצוא בה לבסוף חוה הקרקע הטוב, שממנו ינבוט ציץ הלחם לדור

ההולך ובא -

הוא הולך ובא!

מרוסיה אנו ומפולין אנו; מתימן אנו ומלב אשכנז;

משבי הבלקן ומגוף השוקו - -

לא כורי זהב, אלא חוצבי בर्फ.

כאלכימיקים, בן, פה הפכנו גל מת וקראנו תל חי לכבוד הגליל,

הי, הגליל!!

בדלקת היום פה מולכת היד, הבוקעת: לקום מן המות מדבר!

ובנשף מולכת הרגל: האח! ציפה היד... אך הרגל תבעט:

אם אדמה!

אם אדמה!!

יקב הדין את מצבה ההר! -

מרוסיה אנו ומפולין אנו; מבבל ופרס ומתימן אנו;

ומלב אשכנז ומשבי הבלקן!

בינינו ובין הגליות - ים גדול; ויהב הנער נתבט אל הקף

ונשרף על החול.

ואין כל בדינו ממה שהיה אלא זכר אדום - הדלקת בלב:

כי יש עם ויש אב ויש אם ויש את ואחות למיליונים-מיליונים ביקום

ומבטיהם אלינו משם - כדום-דום!

מול הסמליות החבוטה של העובד המנוצל - כורה הוהב, ובעיקר כורה הפחם שבספרות האירופית - עיצב גרינברג פעולה סמלית של חציבה אל מעבה הרעיון, שהיא כחציבה באדמה הסלועה: 'למצוא בה חוה הקרקע הטוב שממנו ינבוט ציץ הלחם לדור ההולך ובא'. הפיכת העפר לזהב וצריפת המתכת היקרה הן, בהקשר הזה, המטפורה לפעולתם של 'האלכימיים החדשים', כלשון השיר, שאינם כורי זהב עמלנים סתם, אלא אלכימאי ההיסטוריה: 'פה הפכנו גל מת וקראנו תל חי לכבוד הגליל...'

לא במקרה בחר אצ"ג להדפיס את שירו על תל-חי בכמעלה. בכך מצא נתיב מקביל לפעילותו הפובליציסטית המקיפה והמתמשכת בעיתון דבר, שבו פרסם את 'ממגלת הימים ההם' - סדרה של שמונה-עשר מאמרים שנדפסו מכסלו ועד אדר ב' תרפ"ז.²² מאמרי פולמוס אלו היו חלק מניסיון מאומץ אחרון שלו, לפני פרישתו מתנועת הפועלים, לגבש חזית פוליטית לא-פלגנית ובעיקר לאומית-ציונית בתוך התנועה ובאמצעות הפריודיקה הממוסדת שלה עצמה. ביטוי מסכם לעמדתו זו נתן בחוברת סדן, ה (חשוון תרפ"ז), חודש אחרי כינוס הוועידה, במסה שבה הוא יוצא בגלוי כנגד הטרמינולוגיה המעמדית ובניין 'החברה' - מושגים שהחליפו את הטרמינולוגיה הציונית-הלאומית. במאמרו 'בין מים למים' (רמיזה שקופה לברנר) כתב אצ"ג:

לכאורה, בהתבצע אצלנו בקלחת תנועת-העבודה החלוצית הטרמינולוגיה הפרוליטרית, כאימפורט עם שאר הרגלי דברים מהתם, אמור היה: שאין זו משמשת אלא כממצעי לשם אסטרטגיה בהחשת פרוצס הגשמת הציונות - דרך הסוציאליות סגולה מנוסה לתנועת הפרודוקטיביזציה של ההמונים וכו'. אבל ברבות הימים נתבלעה תכלית האידאה ומה ששימש פעם לשם אסטרטגיה, רווח בתור פרוגרמה בשטח המעשים, פרוגרמת חיים מוחלטת, מהות לעצמה, אידאל ומגמה סופית, מבלי יכולת להשתלט עליה ולסבוע שנית חותמת המגמה הציונית: הקמת מדינת יהודים על אדמת ישראל היסטורית [כל ההדגשות במקור; שם, עמ' ז].

בחלקה השני של המסה תיאר אצ"ג, מתוך מחאה כואבת, את משבר הסמלים בכינוס היסוד של הנוער-העובד:

22. מאמר ראשון נדפס בדבר, כ' בכסלו תרפ"ז (1926.11.19). בתרפ"ח נדפסו בדבר שירים מועטים ביותר ופרקים מתוך 'כלפי תשעים ותשעה', ואחרי תרפ"ט כמעט שלא נדפסו ממאמריו בדבר. ראה מאמרו 'סוד מלכא: תל-חי', קונטרס, יב, גילי יט (י"ב באדר תרפ"ו), עמ' 11-12. על כך ראה: תמר וולף, 'גיבוש הפואטיקה הארץ-ישראלית של אורי צבי גרינברג (תרפ"ד-תרפ"ז)', דיסרטציה, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן תשנ"ו, עמ' 187-189.

הציקתני רוחי מאוד. תל-אביב הרוסית יוצאת לי מן הצואר ... ועל מגרש החולות אי-שם בנורדיה - ועידת נוער עובד עברי. 'נחת', כמו בידיש, אמר בן גוריון. כלומר, בעצם הרי זה נוער עברי יקר, פרודוקטיבי. היה הכר לכך בכפות הידים הצעירות ובשפתיים הכמוהות. הרהרתי: כוהי הרזרבה לחזית כבוש כאן. אבל בשבתי באותו צריף שעל החולות בנורדיה וכולי מוצף אודם על אודם, תקפני הפחד שיש במשום הליכה-על-חבל ומתחת תהום רבה. כשמבוגרים טובלים אצלנו באדום וכשמבוגרים פולטים: מעמדות ונאמנות למעמד בסגנון אחה"ע [אחדות-העבודה], הריני מהרהר: מילא, עין-חרוד שייכת לאחדות-העבודה זו - וטוב לע"ע [לעת-עתה]. הלאי ונתוספו כמה וכמה עינות-חרוד שכאלו - ובאור חוון סוציאליסטי שכזה. אבל בהעדר הרצל עם שבעת-הכוכבים ליצירה וכל הסימבוליקה הטרגית של אומה יהודית זו אצל הנוער העובד שלה, המדבר בלשון אלו הסוציאליסטים, הנאמנים מאד לציונות בגברותם, חושש אני. היו רגעים ואמרתי: מי יתנני להיות מובטח, שאפגש עם אלה לכשיגדלו ויהיו - כמו שהם היום לע"ע [לעת-עתה] במסגרת חזוננו האחד: חוון א"י העוברת בלי דוקומנטרים. הציקתני רוחי מאוד. ובלילה נפגשתי עם ביאליק ביסוד הזעם. ואמרתי לביאליק: ולמה אינכם באים אל הנוער הזה? איפה אתם? וידע ביאליק שחטא. כי הנוער היה שומע למשורר. אבל המשורר איננו בא"י העוברת ומהיכן תבוא ההשפעה. ומהיכן זה הישע [כל ההדגשות במקור; שם, עמ' ז-ח].

מן המסה הזו מתבררת התעוררותו המעוכבת של ביאליק לתגובה על הנעשה בוועידה. אשר לאצ"ג - אפשר להניח שדווקא על רקע אירועי הוועידה סבר שפרסום שירו 'לא כורי זהב' על תל-חי יתרום לביצור החומות מפני מגמותיו של השמאל הקיצוני. ואמנם, בדפי חוברת ב' נדפסה גם רשימה קצרה, 'לזכר יוסף טרומפלדור', במלאות שבע שנים למותו. המאמר, החתום בשם 'חבר', מבטא מורת-רוח מיצירת הדימוי הצבאי של טרומפלדור עם ההפצה החוזרת של דיוקנו בלבוש מדי קצין, דימוי שיש בו קיפוח לא מצדק של הצד החלוצי-העמלני, שלדעתו של הכותב הוא הצד המכריע בדמותו. ברשימה זו בולט הניסיון להתאים את דמותו של הלוחם לאידיאולוגיה העמלנית-הפציפיסטית של השמאל, אבל הכותב מבליט גם את הצד ההרואי שבנפילת טרומפלדור, ש'לזכרו תקום לתחייה בדמיונו דמותו של בר-כוכבא' (כמעלה, ב, עמ' 29). עם פתרון משבר הסמלים והדגלים של הוועידה הראשונה, בזכות תגובתם של כצנלסון וביאליק ודבריו הנמרצים של אצ"ג בעליפה ובכתב, נעשתה תל-חי סמלה החשוב של התנועה. וכך מסכם אדמתי את פרשת הסמלים: 'העלייה ב"א באדר לקברו של טרומפלדור - לתל-חי, אף היא סימלה את הקשר לתנועת העבודה. ... טרומפלדור סימל את החלוץ והאדם החדש של ארץ-ישראל העובדת, שבנה ישוב חדש אי-שם בהרי הגליל'.²³ בספר השירים הראשון של

ברוידס בתלם (תרצ"א) כבר נתקבעה דמותו של גיבור תלחי כצורת עיצוב מסווגימית של כל מעשה של גבורה חלוצית: בשיר 'היום...' (עמ' 32) ברוידס מכנה את חלוצי זמנו 'בחורי, מגוע יוסף הגלילי', ודמויות הקנאים המורדים מדור בר-כוכבא קרויים 'טרומפלדורי-המולדת' ('במסילה', שם, עמ' 16). נמצא אפוא שעד סוף שנות ה-20 קיבלו התנועה ובטאונה את הקונסנזוס הפוליטי החדש וישבו והשתלבו במגמה הלאומית המקובלת באגף הקונסטרוקטיביסטי של מפלגת הפועלים.

23. אדמתי מתאר את סקסי תלחי כמסורת שהחלה כבר בתרפ"ה. אבל כפי שמצטייר מן התעודות שהוא עצמו הביא, ובייחוד מסמיכות תגובתו של כצנלסון לאירועי ועידת היסוד, כפי שנרשמו בחוברת במעלה, ב, אפשר לראות שהעמדתו של טרומפלדור כסמל היתה תגובה על משבר הסמלים בציבור ובתנועה. על כך ראה אצל מ' אדמתי, במעלה נעורים, עמ' 98-99. תיאור טקס אופייני בתלחי (משנת 1937) ראה אצל ד' כהן, חסד נעורים, עמ' 137-140. ספריית 'במעלה', בית הוצאה של קונטרסים קטנים שפעל במקביל לביטאון, החלה את פעולתה עם הדפסת חיבורו המקוצר של פסח בן-עמרם. ראה: פ' בן-עמרם, יוסף טרומפלדור, תל-אביב תרפ"ט. בן-עמרם (ליפובצקי) היה מאנשי גדוד העבודה, ובשנת 1921 היה ממגיני תלחי.